

4. Hand Tier model: Tvar ruky

OJ606 Fonetika a fonologie znakových jazyků

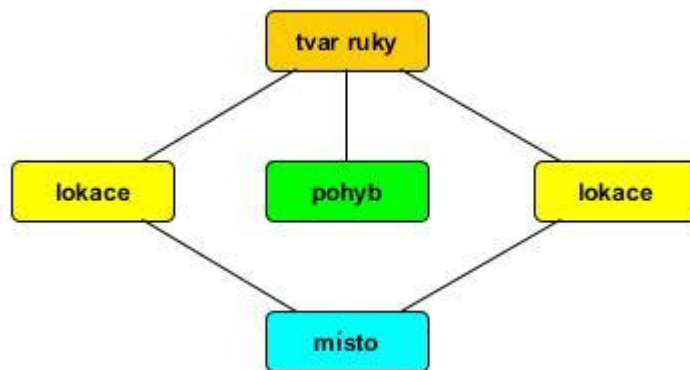
14. 3. 2019

Opakování

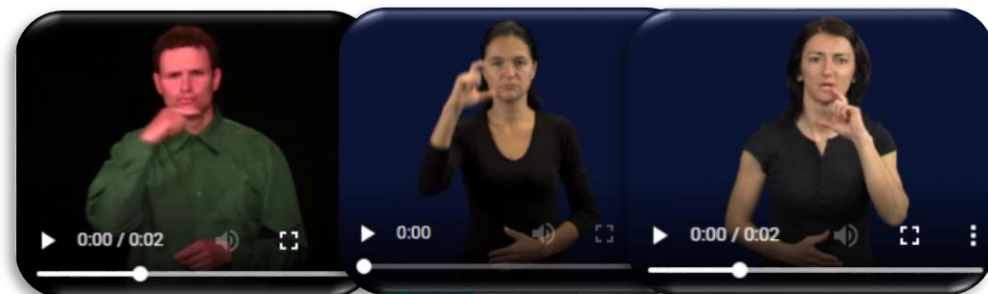
Omezení (Mandel, 1981):
Ve znaku může figurovat jen jedna **skupina prstů**.

Může se měnit uspořádání prstů:
POSLAT DOMŮ DEN, OŘECH,
S KÝM?

- lokace jako hlavní segmentální kategorie
- tvar ruky je simultánní



Omezení (Battison, 1978):
Každý znak má jen jedno **hlavní místo artikulace** (hlavní část těla).



Program hodiny

1) templáty v ZJ

2) tvar ruky v H-T modelu podrobně

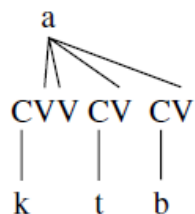
Prozodické templáty pro morfologické procesy

arabština

(i) kataba



(ii) kaataba



inflexe

sém./gram.

kořen

kataba

kátaba

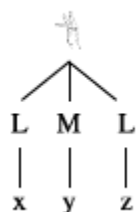
on psal

on si dopisoval

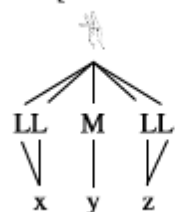
model: pozice, délka, kvalita segmentů

ASL:

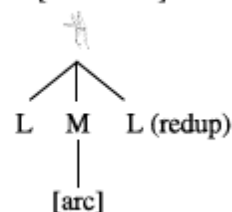
SICK



SICK [resultative]



SICK [durational]



kořen

sém./gram.

inflexe

Rezultativum:

templát mění časování segmentů

Durativní aspekt:

templát mění kvalitu pohybu

ČZJ

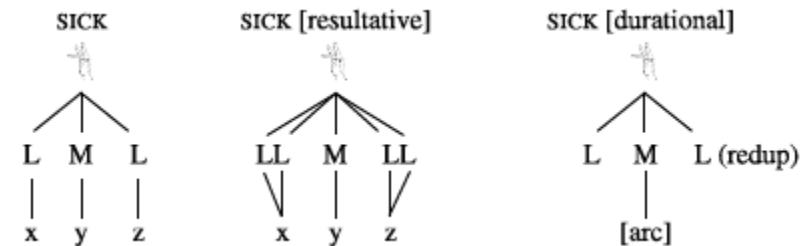
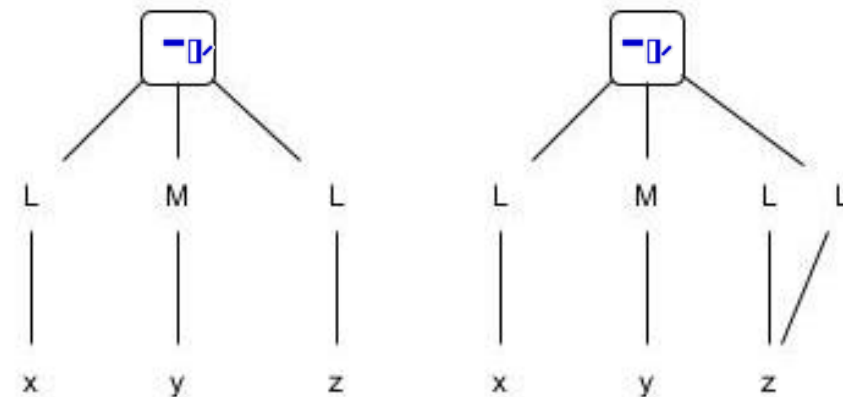
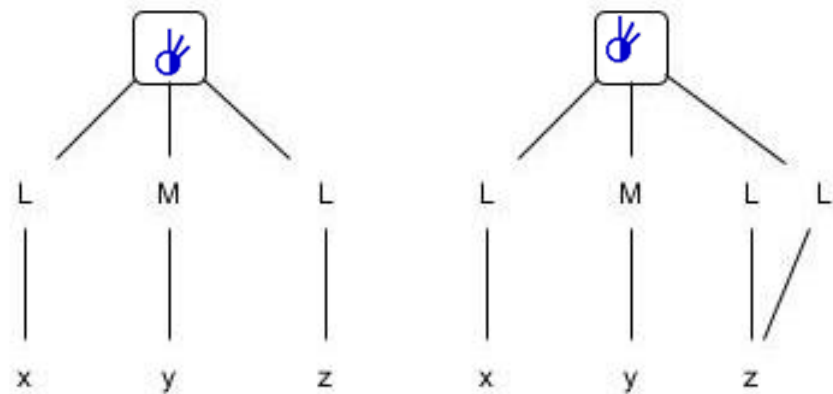
1) LL (intenzifikace):

DOBRY

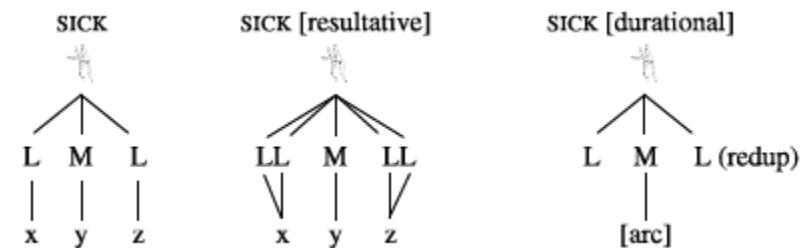
DOBRY+

POTŘEBOVAT

POTŘEBOVAT+

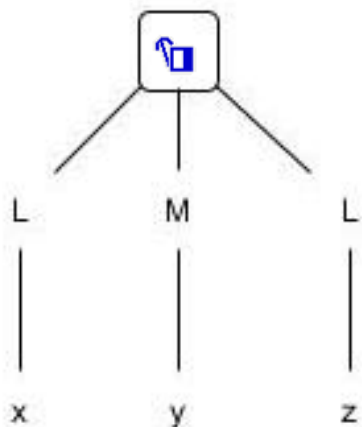


ČZJ

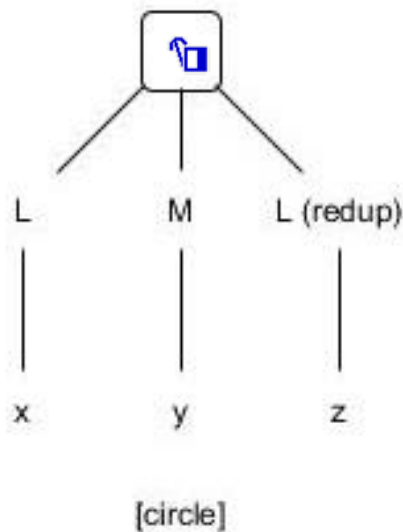


2) kvalita pohybu (pluralizace/durativnost/iterativnost)

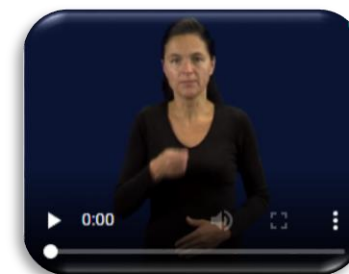
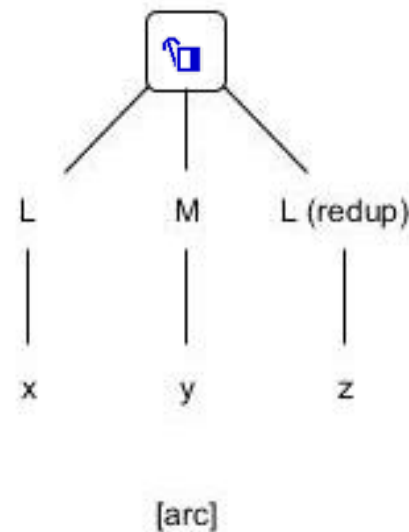
ZAPLATIT



PLATIT opak



PLATIT pl



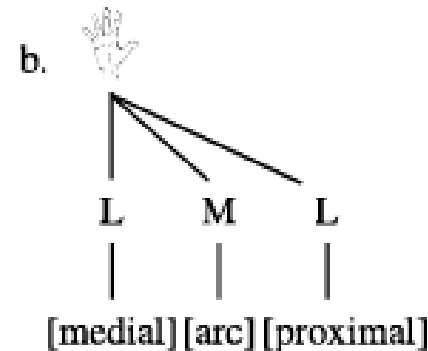
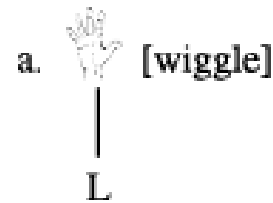
- Znaký s jednou L



a. STUDY[citation form] (ASL)



b. STUDY[durational] (ASL)



Evidence pro sekvenčnost

V ČZJ např.
MÍT (citační)
a MÍT (Pl.)

Shrnutí:

- řada fonologických jevů v ZJ lze analyzovat pomocí templátů (prodlužování, změna kvality segmentů)

ne každá vrstva je motivována morfologicky (tvar ruky, místo artikulace – autosegmenty motivované spíše fonologicky než morfologicky)

Tvar ruky v Hand Tier modelu

- konfigurace prstů, orientace
- model parametru tvaru ruky: seskupování rysů do tříd
- výchozí teorie: rysová geometrie, závislostní fonologie
- účel: reprezentace podpovrchové struktury, pravidla fonologických procesů, srovnání znakových a mluvených jazyků (shody, rozdíly)
- pro ASL asi 21 kontrastivních tvarů ruky

Tvar ruky: Kontrasty

1. výběr prstů

PŘÍTEL



VLASTNÍ



ZAJÍMAVÝ/ZAJÍMAT



Tvar ruky: Kontrasty

2. pozice prstů (výběr prstů je stejný)

ZEPTAT SE



JAZYK



Tvar ruky: Kontrasty

3. orientace:

HODIT SE



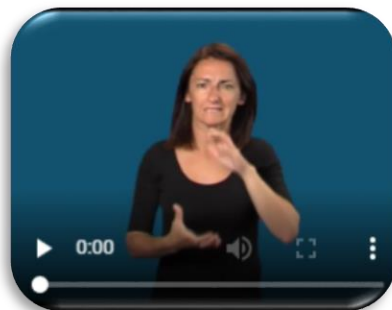
UPROSTŘED

(varianta horizontální)



SLÍBIT

(varianta od hlavy)



VĚŘIT



Tvar ruky: Změny (tzv. interní pohyby)

a) změna pozice prstů:

DOMŮ



NEDĚLE



b) změna orientace ruky:

PŘEKLAD



SVATBA



Tvar ruky: Změny (tzv. interní pohyb)

Také může vytvářet kontrasty

(znaky s interním pohybem vs. "normálním" pohybem:

SUCHÝ

NEDĚLE



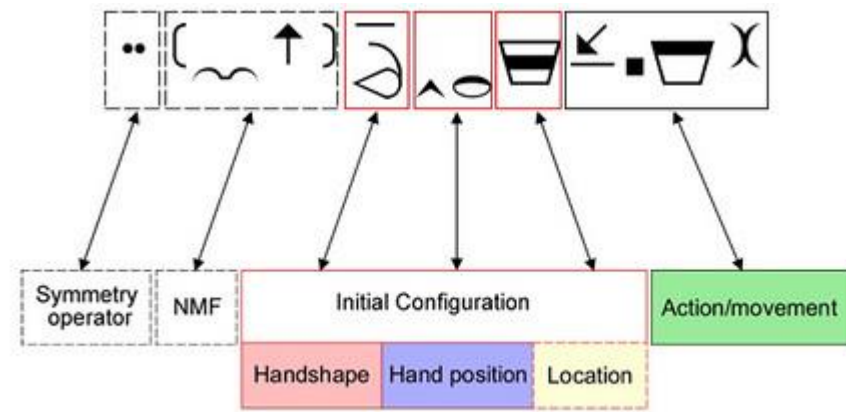
SVATBA

PÁTEK



Inventář tvarů ruky

- pro ASL asi 21 kontrastivních tvarů ruky



- notační systém HamNoSys: velmi podobná deskripce, ale fonetický (nezachycuje kontrasty), viz např. heslo [JABLKO](#)
- není ve všech jazycích stejný, analogicky v mluveném jazykům: rozdíly v tvaru ruky mohou být v jednom ZJ fonetické a ve druhém fonologické
- zdánlivě stejný tvar ruky je trošku jiný v jiném ZJ ("přízvuk")



Cross-sign-language handshape differences: ASL and CSL

Univerzální inventář rysů pro tvary ruky

- potřeba srovnávací studium znakových jazyků (moc není)
- další komplikace:
 1. ikoničnost (tvary ruky pouze pro jeden znak): [BARVIT](#), [ANANAS](#)
 2. prstová abeceda (výpůjčky některých tvarů ruky)
 - příklady: písmena [J](#), [S](#)
 - spelované znaky [JAR](#), [CSS](#)
 - výpůjčky tvaru ruky [JINDŘICHŮV HRADEC](#)
[JOGURT](#)



řešení:

- a) reprezentace všech tvarů pomocí rysů
- b) ikonické tvary a prstová abeceda jako holistické jednotky (bez rysů)

Srovnání se systémem Stokoeho

- **Stokoe**: každý tvar ruky je vlastní foném, nerozložitelný na rysy (strukturalismus)
- generativisti: rozklad fonémů na rysy (lépe se modelují fonologické procesy)
- tato učebnice: používá rysy, ukázat základní generalizace o tvaru ruky (pozice prstů, orientace, změny)
- **rysová geometrie**: rysy jsou hierarchicky uspořádány do skupin odpovídajícím artikulačním orgánům
- **závislostní fonologie**: příznakovost (Jakobson 1968)

Tvar ruky jako autosegment

- důležité:

tvar ruky je časově nevázaný na ostatní parametry (místo, pohyb)

- příklady s kompozity:

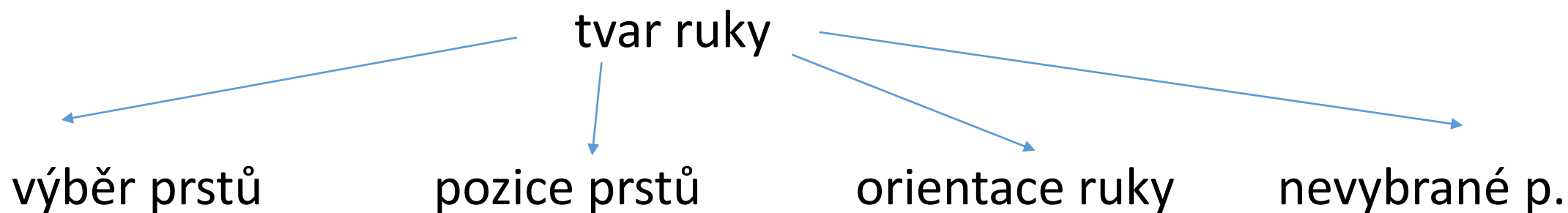
asimilace tvaru ruky, nezávisle na tom vymazání některých lokací a pohybů



Kategorie tvaru ruky v této učebnici

- tvar ruky rozložit na rysy
- zjistit hierarchickou organizací rysů v dané třídě

hlavní tvrzení:



Hierarchické uspořádání tříd rysů: výběr prstů a jejich pozice

- generalizace (Mandel): každý morfém má jen **jednu skupinu** prstů, které mohou měnit svou **pozici**
- změna pozice (jeden morfém): DOMŮ (5 vybraných prstů se zavře)
OŘECH (2 vybrané prsty se otevírají a zavírají)
- změna tvaru (dva morfémy): PETRŽEL (2 různé prsty)
KVĚTEN (změna počtu vybraných prstů)

- protipříklady ze spelovaných nebo částečně spelovaných znaků:
 - např. [IS](#), [ISIC](#), [klasifikace](#)
 - využití systému jiného jazyka
 - proti pravidelným zákonitostem fonologie ZJ
 - systém správně predikuje, že jde o nepravidelnost

Rysová geometrie v mluvených jazycích

- rysy jsou potenciálně autonomní (mazání, asimilace nezávisle na ostatních rysech)
- přesto se často sdružují do tříd
- třídy jsou motivovány skladbou artikulačních orgánů, procesy taktéž (především asimilace)

→ rysy vytváří skupiny, v rámci kterých fungují procesy (např. proces *asimilace* a skupina *místo artikulace*)

př. can + be → [kæm]